

Nr 263.

Av herr Nordenson m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till Drottningholms teatermuseum.

Stiftelsen Drottningholms teatermuseum har för nästa budgetår begärt ett anslag å 31 800 kr., innebärande en höjning från hittillsvarande anslag å 8 800 kr. med 23 000 kr. Höjningen motiveras i stiftelsens petitaskrivelse dels med ökade utgifter för expenser (5 000 kr.), dels med nödvändigheten att erbjuda den vid museet för en årslön av 1 800 kr. anställde amanuensen fil. lic. Gustaf Hilleström (med titel andre intendent) en intendentlön å 15 000 kr., motsvarande den tjänst han i realiteten redan fullgör. Stiftelsen har därvid framhållit att amanuensen (andre intendenten) för sitt livsuppehälle hittills varit hänvisad till det arvode å f. n. 12 132 kr. han uppburit från kungl. arbetsmarknadsstyrelsen som arbetsledare för de arkivarbetare, vilka av styrelsen hänvisats till museet. Antalet av dessa har tidvis uppgått till omkring 20 och utgör f. n. 10. Arbetsmarknadsstyrelsen har emellertid i brev av den 8 oktober 1951 varskott museet om att han från den 1 juli 1952 icke längre kan påräkna något arvode för denna tjänst. Han har emellertid erbjudit sig att alltjämt omhänderha därmed förenade göromål under förutsättning att han kompenseras med anslag från annat håll för den minskade arbetsinkomsten. I annat fall ser han sig nödsakad att avsäga sig även sin tjänst som andre intendent vid museet.

Den merutgift som den av stiftelsen begärda anslagshöjningen av 23 000 kr. på åttonde huvudtitelns stat skulle medföra skulle således för statsverket endast innebära 11 868 kr.

Departementschefen har förklarat sig icke kunna biträda någon höjning av anslaget utan föreslår för nästa budgetår anvisande av oförändrat belopp, 8 800 kr. I statsverkspropositionen är till hans yrkande fogat ett yttrande av statskontoret, som likaledes avstyrker anslagshöjningen med den motiveringen att för den händelse kungl. arbetsmarknadsstyrelsen indrager arbetsledarlönen det icke lärers böra ifrågakomma att statsmedel i annan ordning ställas till förfogande för en befattning, i vilken arbetsuppgifterna till stor del synas komma att utgöras av sådan verksamhet.

Formuleringen av statskontorets yttrande synes giva vid handen att statskontoret icke varit underrättat vare sig om arten eller omfattningen av den egentliga musei- och biblioteksverksamheten vid institutionen i fråga eller om det tillskott av frivillig arbetskraft från intendentens och

andre intendentens sida varpå densamma från museets grundande 1922 och tills nu huvudsakligen varit baserad.

Till yrkandet att riksdagen måtte föreslå anvisandet av det av Stiftelsen Drottningholms teatermuseum begärda anslaget å 31 800 kr. vilja undertecknade därför föga följande resumé av museets tillkomsthistoria och hittillsvarande finansiering.

Drottningholms teatermuseum öppnades för allmänheten den 19 augusti 1922 efter ett förberedelsearbete på ett och ett halvt år. Medel för teaterns iordningställande som kulturhistoriskt monument och för organiserandet av det därtill knutna och inom samma byggnad inrymda teatermuseum, vid denna tid ännu till större delen baserat på depositioner från nationalmuseum, livrustkammaren, Akademien för de fria konsterna, kungl. teatern, nordiska museet m. fl. offentliga institutioner, utanordnades av riksmarskalksämberet, som även beviljade ledaren av arbetet och initiativtagaren till museets grundande, dåvarande amanuensen vid kungl. biblioteket Agne Beijer, som under tiden åtnjöt oavlönad tjänstledighet från sin befattning för att helt kunna ägna sig åt uppgiften, ett arvode å 1 000 kr. Samma belopp kom honom till del för museets vårdande och fortsatta utbyggnad under de följande åren intill 1931, då det höjdes till alltjämt gällande 2 000 kr. 1925 förordnades han av Konungen till intendent för museet. Sitt livsuppehälle förvärvade Beijer intill 1946 som publicist (teaterkritiker). 1946 tillträdde han en personlig professur i teaterhistoria vid Stockholms högskola, i vilket ämne han där sedan några år som docent meddelat undervisning. Då denna undervisning reducerade hans möjligheter att ägna tid åt museets expeditionella göromål, knöts samtidigt lic. Hilleström som amanuens till museet, vid vilket han sedan 1942 varit aktivt verksam.

Något bidrag av statsmedel togs under åren 1921—1944 icke i anspråk vare sig för museets lönestat — utom intendenten var till 1942 endast anställd en vaktmästare, avlönad som pensionerad slottsknekt — eller för museets löpande utgifter. Museets visningsinkomster i dess egenskap av alltmer uppmärksammas turistattraktion förslogo för dessa, vartill kom den relativa lättheten under dessa år att erhålla donationer för större engångsarbeten. Men någon tvekan om att teatermuseum, vars kärna och självklara förutsättning utgöres av den staten tillhöriga teaterbyggnaden med däri inrymd teaterscen, vore att betrakta som en statlig institution rådde under denna tid ännu icke.

I och med andra världskrigets utbrott hösten 1939, som bl. a. medförde museimaterialets partiella evakuering, sjönko visningsinkomsterna från ca 13 000 kr. till ca 2 000 kr., vilken summa givetvis icke föreslog för museets underhåll. Sedan även tillgängliga, för andra ändamål skänkta donationsmedel förbrukats, såg sig ståthållaren nödsakad att

ansöka om ett bidrag å slottsstaten för budgetåret 1945/46 för museets vidmakthållande. Detta anslagsäskande avvisades emellertid efter utredning av finansdepartementet med den motiveringen att några bestämmelser om ett teatermuseum icke förelågo i ståthållarens instruktion av år 1809 och att staten icke hade att vidkännas något ansvar för de samlingar som efter dess tillkomst tillförts detsamma genom gåvor eller inköp för visningsmedel. För att förekomma museets nedläggande upptog emellertid dåvarande ecklesiastikministern Georg Andréén på åttonde huvudtiteln ett anslag å 8 000 kr. till teatermuseet. Detta anslag har sedan utgått varje år och ökades från budgetåret 1946/47 till 8 800 kr. För museets vård och medelsförvaltning, sedan nu ståthållarämbetet bortfallit som huvudman för detta, grundades våren 1945 Stiftelsen Drottningholms teatermuseum, förvaltd av en nämnd på fem personer, som utses av Konungen på förslag av riksmarskalken och vars självskrivne ordförande är ståthållaren på Drottningholms slott.

För innevarande budgetår har dessutom beviljats dels ett tillfälligt anslag av 5 000 kr. å åttonde huvudtiteln, avsett för museets verksamhet i dess helhet, dels ett anslag av lotterimedel av likaledes 5 000 kr. enbart avsedda för museets bildningsverksamhet med i dess egen regi givna föreställningar. För samma bildningsverksamhet har Stockholms stad ävenså beviljat ett engångsanslag av 5 000 kr. Engångskaraktären av samtliga dessa anslag medför emellertid att museets inkomststat för 1952/53 jämförd med årets utöver de 12 132 kr., som kungl. arbetsmarknadsstyrelsen indrager, ytterligare är reducerad med ett belopp av 15 000 kr.

Utöver anslaget av allmänna medel kan museet räkna med inkomsterna av museivisningen under sommarmånaderna, vilka för innevarande år beräknats till 7 000 kr.

Det sammanlagda beloppet av de inkomster, på vilka museet enligt statsverkspropositionen beräknas kunna basera sin verksamhet, blir sålunda 15 800 kr. Därav skulle lönestaten utgöra oförändrat 6 300 kr., bestående av arvode till intendenten med 2 000 kr., till andre intendenten med 1 800 kr., till vaktmästaren 2 000 kr. (jämte fri bostad) och till kassören 500 kr.

En kort översikt över den på olika kulturområden ingripande och för vårt land i flera avseenden synnerligen betydelsefulla verksamhet, som bedrivs vid teatermuseet, må ge vid handen vilka arbetsprestationer som förutsättas av dess personal inom ramen för denna lönestat.

1. Museal vård och tillsyn av Drottningholmsteatern och de i teaterbyggnaden utställda och magasinerade samlingarna jämte därmed förknippade expeditionsgöromål. Som belysning av museets storleksgrad må framhållas att teaterbyggnaden utöver själva teatersalongen och

dess unika scen och de bevarade dekorationsuppställningarna från 1700-talet, vilkas tillsyn ävenledes åligger de båda intendenterna, inrymmer ett 50-tal rum, av vilka ca tjugu användas för den museala utställningen. Organiserande och ledning av den för museets ekonomi så viktiga visningsverksamheten. Denna senare förutsätter icke endast ett ständigt samarbete från intendenternas sida med landets turistorganisationer, utan även ett aktivt deltagande från intendenternas sida i själva visningen. Demonstrationer för föreningar och större turistgrupper av olika slag åligger i första hand dem. Särskilt betydelsefulla äro härvidlag visningarna för internationella kongresser, ofta kombinerade med mindre föreställningar, vilka likaledes skola organiseras och övervakas såväl vid repetitioner som själva framförandet av dem. Året runt förekomma även, ibland flera gånger i veckan, separata visningar för prominenta utlänningar efter anmodan av utrikesdepartementet, Svenska turisttrafikförbundet, Svenska institutet eller någon av de främmande beskickningarna. Dessa visningar äro mycket ofta förenade med en tidskrävande och kostsam representation. Museet har i överflödande mängd mottagit bevis för det bestående intryck teatermuseet vid dessa visningar efterlämnat, speciellt dem som kombinerats med föreställningar. Med dem fullgör museet en representationsplikt gentemot gästande utlänningar, vars betydelse ur prestigesympunkt omvittnas till fyllest i bifogade skrivelser från utrikesdepartementet, Svenska turisttrafikförbundet och Svenska institutet (bil. 1—3).¹

2. Föreställningar skola emellertid givas icke endast vid kongresser och för utländska gäster. Från första början har det vid målsättningen för museets verksamhet för dess ledning stått klart att den *främsta uppgiften* för dess verksamhet borde vara att göra den enastående kultur-tillgång vi äga i Drottningholmsteatern produktiv i det aktuella nationella bildningsarbetet. Drottningholmsteatern är ett instrument, som får sitt fulla värde först då det spelas på det. Den äger som knappast någon annan interiör i landet möjligheten att skapa den rätta tidshistoriska atmosfären kring litterära och musikaliska verk från en gången tid och därigenom göra dem levande för en nutida publik. I detta syfte anordnar museet genom sin stödorganisation Föreningen Drottningholmsteaterns vänner årligen abonnerade föreställningar i bildningssyfte, kombinerade med föredrag och visning av museet. Det konstnärliga och organisatoriska förberedelsearbetet för dessa måste igångsättas halvårsvis i förväg, program utväljas, artister engageras, överenskommelser med abonnerande sammanslutningar träffas, själva föreställningarna övervakas, gager utbetalas m. m.

¹ Bilagorna ej tryckta; överlämnas direkt till statsutskottet.

Den ideella behållningen av mödan har dock glädjande nog blivit mycket stor. Dessa bildningsföreställningar, vilka under de senaste åren uppgått till ett tjugotal per säsong, ha tillvunnit sig ett ständigt stigande intresse från våra folkliga bildningssammanslutningars sida (se bil. 4),¹ och det är museets förhoppning att successivt kunna ytterligare utvidga denna sida av sin verksamhet. Särskilt stimulerande är det positiva intresse som härvidlag visats från läroverkslärarnas sida (se bil. 5).¹ Ett inordnande av Drottningholmsteatern inom det aktiva skolarbetet genom att varje årsklass av eleverna vid stadens skolor och gästande landsortsskolor finge tillfälle att övervara minst en föreställning skulle innebära ett förverkligande av den måhända viktigaste punkten på museets program.

Vid sidan av dessa föreställningar givas på Drottningholmsteatern sedan några år regelbundet föreställningar i de kungliga teatrarnas egen regi. Av dessa föreställningar ha särskilt Operans blivit något av en internationell sensation, i kvalitet jämförliga som de äro med Salzburg- och Glyndebournfestspelen, även om de kvantitativt äga mindre omfattning. Utöver de rent konstnärliga prestationerna som sådana äga de framför sina utländska motsvarigheter förmånen att verken här presenteras i en autentisk tidsmiljö av fullständigt unik karaktär. De ha också i världspressen väckt ett entusiastiskt eko.

Betydelsen av de på Drottningholmsteatern givna föreställningarna bestrykes av det faktum att såväl staten som staden för innevarande år beviljat särskilda anslag för desamma, tyvärr dock endast av engångskaraktär. Det förtjänar även nämnas att en hösten 1950 av f. borgarrådet Oscar Larson väckt och av samtliga partiledare inom Stockholms stadsfullmäktige undertecknad motion om ett engångsanslag å 80 000 kr. för en kompletterande teknisk utrustning med dräkter och dekorationer till dessa föreställningar f. n. är under utredning i stadskollegiet.

3. Museets verksamhet är emellertid icke inskränkt till teatern på Drottningholm och de där utställda samlingarna. Till detsamma är knutet ett teaterhistoriskt bibliotek och arkiv, successivt framvuxet som ett annex till det egentliga museet genom gåvor och inköp. Detta bibliotek och arkiv hade redan 1937 vuxit till den omfattningen att stödföreningen Drottningholmsteaterns vänner då förhyrde en lokal i Stockholm för deras tillgänglighållande året runt för forskare och allmänhet, som sedan dess i allt större utsträckning tagit dem i bruk. Lokalhyran och övriga omkostnader bestridas nu av Stiftelsen Drottningholms teatermuseum, medan stödföreningen alltjämt står för alla nyförvärv såväl till biblioteket som till det egentliga museet. Någon post för nyförvärv rymmes självfallet icke inom stiftelsens egen knappt tillmätta stat. Biblioteket, vilket är utan motsvarighet i sitt slag i Skandinavien, hålles sedan många

¹ Se not å s. 16.

2. *Bihang till riksdagens protokoll 1952. 3 saml. Nr 256—263.*

är öppet dagligen 9—17 samt efter anmodan även om kvällarna. Det omfattar nu närmare 20 000 st. inventarieförda tryck — in- och utländsk teaterlitteratur, dramatik, tidskrifter m. m. — ca 8 000 svenska originalteckningar till teaterdekorationer och dräkter såväl från äldre tid som moderna, ca 3 000 utländska gravyrer och handteckningar jämte en stor samling fotografier av bildmaterial ur utländska samlingar, sammanbragt av intendenten sedan över trettio år under upprepade utländska studieresor. I biblioteket finnes också en fotografisk bildsamling, omfattande omkring 35 000 övervägande svenska skådespelarporträtt och scenbilder.

Med dessa samlingar har sedan 1949 sammanförts kungl. teaterns arkiv av på såväl den dramatiska som lyriska scenen uppförda pjäser sedan dess tillkomst — inalles omkring 10 000 pjäsmanuskript, de flesta föreliggande i ett flertal exemplar med varianter — jämte dess administrativa arkiv, en huvudkälla för svensk teaterhistorisk forskning.

Under 1951 har ävenså åt teatermuseet genom den svenska sektionen (Svenska ITI-rådet) av det med Unesco samarbetande internationella teaterinstitutet (ITI), till vilket Sverige förra året anslöt sig, anförtrotts insamlingen av allt sådant material — pjäsmanuskript, tidningsurklipp, fotografier, program — som dagens teaterverksamhet över hela landet avsätter (se bilaga 6).¹ Därmed har ytterligare en huvudpunkt på teatermuseets program förts närmare sitt förverkligande, den nämligen att utbyggas till ett centralt svenskt teaterarkiv. Detta synes oss i förevarande sammanhang särskilt betydelsefullt, då upprätthållandet av teatermuseets bibliotek och arkiv därigenom ännu klarare framstår som ett svenskt riksintresse.

Biblioteket betjänar sålunda i första hand samtliga teaterintresserade i landet, i stor utsträckning genom utlåning till andra bibliotek. Främst utnyttjas det av den aktiva teaterns män — teaterledare, regissörer, scendekoratörer, skådespelare — men därjämte av forskare inom olika områden, tidningsmän, bokförlag o. s. v. Särskilt flitigt tagen i bruk är bibliotekets bildsamling. Det förtjänar framhållas att biblioteket liksom själva museet är flitigt besökt även av utländska forskare, hitresta enkom för studier därstädes (bil. 7—8).¹

Därjämte tjänar biblioteket också som fackvetenskapligt institut under Stockholms högskola, dock utan att från högskolan erhålla större bidrag än 500 kr. för expenser. För den teaterhistoriska undervisningen vid högskolan är det en oumbärlig förutsättning, och skulle Stiftelsen Drottningholms teatermuseum se sig nödsakad att stänga detsamma av brist på en kvalificerad tjänsteman, som omhänderhar expeditionen och övervakar studierna — dessa måste till stor del bedrivas på platsen, då huvudparten av den fackvetenskapliga litteratu-

¹ Se not å s. 16.

ren icke föreligger i andra exemplar än bibliotekets och därför icke kunna utlämnas till hemlån — skulle detta omedelbart beröva studenterna — f. n. ett fyrtiotal, av vilka många bedrivit studier i ämnet under flera år — det huvudsakliga underlaget för deras studier och försvåra, ja, omöjliggöra för professorn att på ett tillfredsställande sätt förbereda dem för deras examina. För de studenter, vilka sedan lång tid varit sysselsatta med examensstudier, skulle ett avbrott i dessa innebära ett svårt ekonomiskt avbräck.

Slutligen må framhållas att teatermuseet under de senaste åren gång på gång anmodats att ur sina samlingar ordna utställningar på olika håll såväl inom som utom landet. 1951 stod teatermuseet för huvudparten av Djurgårdsmässans teaterutställning i Liljevalchs konsthall, den mest omfattande som någonsin visats i vårt land. Samtidigt anordnades av museet en utställning av modern svensk scendekoratív konst vid ITI-kongressen i Oslo. F. n. underhandlar Svenska institutet med museet om en stor teaterutställning i Paris, organiserad av teatermuseet. Förfrågningar om möjligheten att avhålla en sådan ha även nyligen gjorts från Metropolitan Museum i New York.

Vad som här anförts torde anses som en med fakta tillräckligt underbyggd vederläggning av statskontorets förmodan att andre intendenten, försävt den begärda nya befattningen vid museet skulle komma till stånd, inom ramen för denna icke skulle ha väsentligt annat att syssla med än övervakningen av arkivarbetarna. En mindre del av denna övervakning har visserligen fullgjorts och kan alltjämt fullgöras parallellt med övriga expeditionsgöromål genom hans närvaro på biblioteket. Detta hindrar dock icke att han hela tiden har haft en dubbel arbetsbörda, med en tjänstgöringstid som månader i sträck under de senaste åren kunnat uppgå till 12 à 14 timmar om dygnet. Att hans arbetsuppgifter som tjänsteman vid museet äro omfattande nog för att motivera en heltidsbefattning torde icke behöva dragas i tvivelsmål, efter vad som anförts. Också har Svenska museimannaföreningen till stiftelsen uttryckligen protesterat mot att en fil. lic. med denna arbetsbörda avlönas med en årslön av 1 800 kr. Att museet håller en heltidsanställd muscalt utbildad tjänsteman är också ett krav från nationalmuseum med hänsyn till dess i Drottningholms teatermuseum deponerade samlingar (bil. 7).¹ Att förutsätta, att intendenten som *ende* tjänsteman vid museet vid sidan av sitt chefskap för detta och sin lärarbefattning vid Stockholms högskola med därmed förbunden skyldighet till självständig forskning skulle kunna fullgöra även andre intendentens göromål med den omfattning dessa nu nått, är fullständigt ohållbart.

Kraven på ett halvtidsanställt skrivbiträde samt på ökat expensan-

¹ Se not å s. 16.

slag synas oss efter det sagda icke behöva närmare motivering, allra helst som teatermuseum under innevarande år måste förhyra en större lägenhet för att få plats för sina samlingar och bereda bättre arbetsmöjligheter åt forskarna.

Denna hittills med så mycken framgång utförda, samhällsgagnande och inom och utom landet med stort intresse följda kulturgärning, som genom bristande arbetskraft och otillräckliga anslag skulle äventyras, kan icke betraktas som en enskild angelägenhet. Därtill äro alltför många statliga intressen direkt berörda av den: högskoleundervisningen, det folkliga bildningsarbetet, den statligt understödda teatern, turistväsendet och den kulturella utlandsrepresentationen.

Den omständigheten att denna kulturgärning tack vare vederbörandes offervilliga hängivenhet för uppgiften så länge kunnat genomföras genom huvudsakligen frivillig arbetsinsats får heller icke undanskymma det faktum att för framtiden en fast grund måste läggas för densamma genom tillräckliga anslag av allmänna medel. Vad som nu begäres måste betraktas som ett minimum av stöd från statens sida.

Åberopande vad som här anförts hemställa vi därför,

att riksdagen vid behandlingen av anslagsfrågan till Drottningholms teatermuseum måtte bevilja detsamma begärda 31 800 kr.

Stockholm den 23 januari 1952.

Harald Nordenson.

Georg Branting.

Hardy Göransson.

Bengt Elmgren.